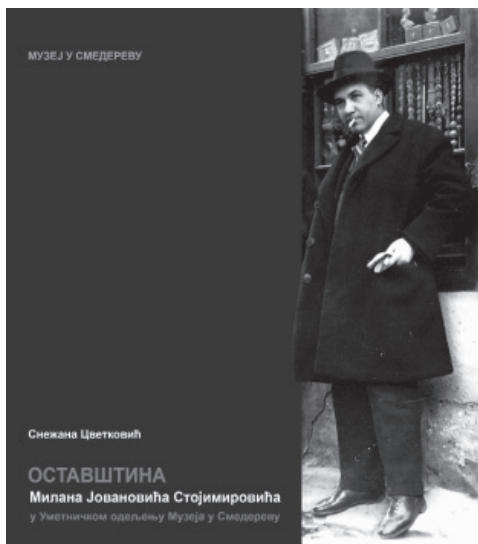

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

CRITICS AND REVIEWS

Катарина Митровић

Снежана Цветковић
**Оставштина Милана
Јовановића Стојимировића
у Уметничком одељењу
Музеја у Смедереву**

Смедерево 2010.
Издавач: Музеј у Смедереву

183 стране са 266 прилога
ISBN 978-86-80633-68-8
резиме на енглеском језику

У издању Музеја у Смедереву 2010. године објављен је студијски каталог *Оставштина Милана Јовановића Стојимировића у Уметничком одељењу Музеја у Смедереву* мр Снежане Цветковић, вишег кустоса ове институције културе. Вишегодишњи рад на месту кустоса збирки у саставу Уметничког одељења овог музеја омогућио је ауторки да се детаљно упозна са збиркама Милана Стојимировића, али и његовој, могло би се рећи пресудној, улози у друштвеној и културној историји Смедерева.

Ова, дуго ишчекивана публикација се састоји из два дела. У првом се, у виду синтетичког текста, систематски излажу чињенице везане за живот и колекционарску праксу Милана Ј. Стојимировића и аналитички се образлажу подаци о самим збиркама које се данас налазе у саставу смедеревског Музеја. Други део је каталог збирки предмета у саставу Уметничког одељења Музеја у Смедереву.

Уочавајући судбоносни значај Милана Јовановића Стојимировића за сам настанак смедеревског Музеја, али и одговарајући на потребу да посредством стручне анализе и евалуације заборављени лик овог истакнутог културног радника и дародавца укључи у јавно сећање, Снежана Цветковић је пред себе ставила двоструки задатак. На првом месту је, свакако, систематска обрада свих предмета Уметничког одељења Музеја, која је подразумевала веома обиман, истрајан и дуготрајан истраживачки рад. За разумевање значаја колекције Милана Стојимировића за

српску историју уметности ово је био неопходан корак, који је коначно у целости представио научној и широј јавности богатство Уметничког одељења Смедеревског музеја. Значај овог подухвата има већу тежину ако се узме у обзир да су предмети из збирки овог одељења ретко излагани и углавном непотпуно публиковани у пратећим каталозима. Због тога су остали скоро потпуно непознати стручној јавности, што је, како је ауторка приметила, довело до тога да многа вредна остварења појединих аутора изостану са многих изложби или монографских студија.

Свесна да искључиво музеолошка обрада предмета из збирки није довољна за разумевање ове изузетно вредне уметничке и културне баштине, ауторка је, идући трагом савремених студија културе, себи као други важан задатак поставила реконструкцију личне историје Милана Стојимировића и формирања његових колекција. Тако се већ након уводног поглавља читаоци детаљно упознају са личношћу овог значајног дародавца и његовом улогом у политичком и културном животу Смедерева и Југославије. Замишљено као комбинација професионалне и интелектуалне биографије овог познатог новинара, писца, политичара и колекционара, прво поглавље доноси увид у животни пут Милана Стојимировића. Његова богата радна биографија је обухватала публицистичку делатност у значајним београдским, смедеревским и скопским листовима, место дописника одељења за штампу при Министарству иностраних дела у Берну и Централног пресбиороа у Скопљу. Политичка каријера Милана Стојимировића почела је победом на изборима за народног посланика за Подунавски срез; током окупације земље заузимао је високу функцију директора Државне архиве у Београду. Због места главног уредника београдског листа „Обнова“ током дела 1941. године, после Другог светског рата је проглашен народним непријатељем и осуђен на петнаест година тешке робије и губитак грађанских и политичких права. Сва имовина му је конфискована, а уметничке, археолошке и етнологске предмете које је пасионирано скупљао дуги низ година и које је намеравао да „остави народу“ у форми музеја доспеле су у састав Народног музеја у Смедереву основаног 1950. године.

Снежана Цветковић је велику пажњу посветила јавном деловању Милана Стојимировића. Оно је, може се рећи, било од пресудног значаја за изучавање Стојимировићеве оставштине као целине, будући да је он у њега укључио своја интересовања за националну и локалну историју, као и познавање и љубав према уметности. Милан Стојимировић је ак-

тивно радио на унапређењу културног живота у свом родном Смедереву, посебно од времена када је постао народни посланик. Прва иницијатива за оснивање Музеја у Смедереву потекла је управо од њега, а његове напредне идеје о конзервирању Смедеревске тврђаве и њеној ревитализацији са изградњом спортских терена и позоришта под отвореним небом су актуелне и данас. Стојимировић је, осим тога, предузимао мере за израду иконостаса и живописа храма Светог Георгија у Смедереву, а такође је заслужан и за постављање спомен-бисте Димитрију Давидовићу у парку у центру града, поводом стогодишњице смрти овог прослављеног првог српског новинара из епохе Милоша Обреновића. Након изласка из затвора, Милан Стојимировић наставља са списатељским радом и под псеудонимом објављује низ чланака и фељтона и, упркос потпуној маргинализацији, наставља борбу за очување споменичке баштине. Његова брига о смедеревском Музеју наставила се још током издржавања казне у Сремској Митровици, када је отпочео преписку са управником Музеја, а непрекидно је трајала до смрти, 1966. године. Та брига је крунисана тестаментом, којим је Музеју завештао легат од тридесет и четири предмета, чиме је његов допринос музејском фонду био у потпуности заокружен.

У следећем поглављу Снежана Цветковић пружа систематски увид у колекционарску праксу Милана Стојимировића. Из ње се види да су збирке конципиране да представљају саму личност колекционара, његов друштвени статус припадника елите и интелектуални идентитет заснован на космополитском хуманистичком образовању и високо развијеном свешћу и о локалној и о националној прошлости. Вредне предмете Милан Стојимировић је доносио са својих честих путовања у иностранство, а боравак у Скопљу између 1930. и 1935. године је, како ауторка истиче, био пресудан за формирање његових колекција. Садржај његових збирки открива фино однеговану љубав према „старицама“ и „лепом“, срећно спојену са интересовањем за националну историју, која је уз вредновање локаног наслеђа била део личног идентитета. Идентификујући Милана Стојимировића као колекционара „комплексног типа“, ауторка сагледава Стојимировића – колекционара, кроз призму његовог богатог друштвеног живота. Она даје уопштenu слику његовог непосредног окружења и интелектуалне климе коју су стварали његови бројни пријатељи: сликари, песници, архитекти, али и потомци старих и угледних породица, често блиских династијама Карађорђевић и Обреновић.

Антикварске склоности, љубав према историји и уметности, у потпуности су изражене у разноврсној структури збирки Милана Стојимировића. Тако се међу њима, у Историјском одељењу Музеја, осим уметничких предмета, налази вредна колекција античке пластике пореклом из Македоније, али и са локалитета из Смедерева, предмети од непроцењивог значаја за националну историју, затим колекције накита и металног и дрвеног покућства, данас у Етнографском одељењу Музеја.

Предметима у Уметничком одељењу Музеја у Смедереву посвећено је последње и највеће поглавље. Ауторка детаљно и прецизно описује збирке Одељења, у којима готово половина музеалија (од укупно 486) потиче из предратне приватне колекције Милана Стојимировића. Сви предмети су систематизовани и подељени у Збирку ликовне уметности, Збирку икона, Збирку црквених ствари и Збирку примењене уметности. У Збирци ликовне уметности данас се налази највећи број предмета (126) из оставштине Милана Стојимировића, па је сразмерно томе њој посвећена и највећа пажња. Након што пружа увид у историјат Збирке, Снежана Цветковић анализира колекционарску активност овог дародавца. Она истиче да је Стојимировић био вођен „критеримумима личног укуса и личног осећања вредности уметничког дела“, који се препознаје као елитистички афинитет ка академском реализму. Идући трагом записа самог Стојимировића о уметности, како његовог Дневника, тако и ликовне критике које је објављивао у листу *Варгар*, ауторка оцртава његов делимично конзервативан приступ уметности. Он се одражава највише у делима насталим на иницијативу самог Стојимировића. Ту долази до изражаја лик Милана Стојимировића као поручиоца и мецене, највише присутан у породичним портретима, који чине посебну целину унутар збирке. „Дух академског реализма“ присутан је у овим делима, иако су их сликали и вајали уметници различитих генерација и ликовног израза. Међу њима, како запажа Снежана Цветковић, има и осредњих, али и готово капиталних дела наше уметности. Ту се налазе портрети Милана Стојимировића, као и портрет његове мајке од Лазара Личеноског, затим портрет Миланове старемајке, који је поручен од другог, знатно традиционалнијег македонског уметника Ђорђа Зографског, затим портрет ујака М. Ј. Стојимировића и чувеног београдског неуропсихијатра др Душана Стојимировића, чешког уметника Франте Малија. Још један свој портрет, као и портрет свог оца Милан Стојимировић је поручио од руског сликара Бориса Шаповалова. У овој целини колекције уметничких

дела, свакако се издваја бронзано попрсје Катарине Вучковић–Стојимировић, аутора Ђорђа Јовановића, изузетно успело дело, које је, нажалост, изостало из монографских студија о једном од првих српских вајара.

Међу многим другим породичним портретима посебно се својом уметничком вредношћу истиче портрет Милана Стојимировића, од Марка Челебоновића. Стојимировић је био велики поклоник Челебоновићевог сликарства и редовни посетилац његових изложби, што заједно са великим бројем слика Лазара Личеноског и Николе Мартиноског, сликара који се сматрају пионирима модерне македонске уметности и чија дела представљају „најкомплексније целине“ саме колекције, упућује на сложеност самог Милана Стојимировића као колекционара. Он је, с једне стране, био склон конзервативном и „класичном“ у уметности, али истовремено и присталица тада актуелног модернизма. То потврђује и „најконзистентнија и најсистематичнија“ целина саме колекције – збирка слика прве половине 20. века, међу којима су заступљена, осим наведених дела Челебоновића, Лазара Личеноског и Николе Мартиноског, и дела Антона Хутера, Јарослава Кратине, Емануела Муановића, Љубомира Ивановића, Михаила Петрова и Василија Цице – Поповића. Ауторка препознаје остварења ове групе уметника – школованих у Паризу и окупљених око београдског атељеа Лазара Личеноског – као најзначајнији део Збирке, која показује Стојимировићево добро разумевање савремених токова европске и српске уметности. Многа од ових дела представљају изузетна остварења, која се „могу уписати у антологију српског сликарства прве половине 20. века“.

Поред стилске анализе и историчарско-уметничке евалуације појединих дела из ове Збирке, вредно је напоменути веома успеле идентификације посебних целина унутар колекције. Тако је, поред већ поменуте галерије породичних портрета и слика прве половине 20. века, важно истаћи скулптуре, слике и графике владара двеју династија нововековне српске државе, Карађорђевића и Обреновића, као и историјских личности из времена Првог српског устанка. Настанак многих од ових дела је иницирао лично Милан Стојимировић, показујући свест о чувању националног историјског сећања. Жеља за спасавањем баштине као један од главних мотива његове колекционарске страсти, види се из његовог настојања да се сачувају вредни предмети кнез Михаиловог двора Иванке у Словачкој, из кога потиче и фотографија Анастаса Јовановића са прославе педесетогодишњице Таковског устанка под Таковским грмом

са аутограмом Јулије Обреновић. Љубав према локалној историји се у Стојимировићевој збирци одражава сликама Арсенија Петровића, портретима знаменитих Смедереваца, Антонија Протића и Старе Смедеревке. Посебну целину представљају дела страних уметника, међу којима су свакако највреднија остварења румунског уметника Николаја Енеје и популарног бечког портретисте Јожефа Копаја. Збирци ликовне уметности припадају и реплике римских скулптура из Музеја у Напуљу, до којих је Стојимировић дошао захваљујући посредовању Јована Дучића и италијанског министра спољних послова. Као последње, у овој Збирци се налазе и многа дела чији аутори нису идентификовани, али и невелики број дела самог Милана Стојимировића, који се и сам окушао као сликар.

Следећа по значају је Збирка икона, која броји 85 предмета. Поред музејског историјата саме збирке, ауторка пружа преглед њеног садржаја. Многе вредне иконе је Стојимировић добијао од својих пријатеља, од којих се по вредности издваја чудотворна ктиторска икона Печерског манастира у Кијеву „Успење Пресвете Богородице“, с краја 17. века. За набавку икона одлучујући је био боравак Стојимировићев у Скопљу тридесетих година прошлог века, што је сигурно и одредило садржај ове колекције. У њој се налазе углавном иконе са ширег подручја Балкана настале у периоду од 17. до 20. века, чији су аутори зографи и иконописци српског, руског, грчког, бугарског, украјинског и румунског порекла. Осим зографске традиције иконописа, у овој збирци се налазе и иконе које припадају италокритској и бококторској школи, као и епохи Бранковеану. Преостале две збирке, иако по броју скромне (Збирка црквених ствари има 18, а Збирка примењене уметности само 2 предмета), „имају особине реткости и посебности“. То се свакако може прихватити у случају писаћег стола кнеза Михаила Обреновића, који је у Музеј стигао тестаментом дародавца.

Након поглавља посвећеног Легату Милана Стојимировића, завештаног тестаментом, закључних разматрања и списка извора и литературе, следи каталог Збирки Уметничког одељења. Јасан и прегледан, са уметницима поређаним по азбучном реду, каталог садржи биографске податке уметника са пратећом литературом, као и податке сваког дела, са историјатом излагања и литературом о делу. Дизајн каталога и прелом текста, као и квалитетне илустрације у боји, у знатној мери олакшавају преглед збирки, истовремено значајно доприносећи општем повољном утиску ове публикације.

Имајући у виду штуре податке из инвентарних књига Музеја које је имала на располагању, задатак који је Снежана Цветковић себи поставила је захтевао велики напор. Рад који је она са успехом обавила и који је сада доступан јавности је био заснован на дугогодишним истраживањима, која су обухватила прикупљање података из великог броја необјављених и објављених извора, новина и часописа, консултацију стручне литературе, као и сарадњу са значајним бројем националних установа културе.

Снежана Цветковић је систематски, са високом професионалном одговорношћу и стручним ауторитетом приступила реконструкцији оставштине Милана Јовановића Стојимировића у Уметничком одељењу смедеревског Музеја. Текст је писан стручним језиком и одмереним тоном, какав је оваковој врсти публикације и више него примерен. Ауторка се није превише упуштала у интерпретацију појединих дела, нити самог Милана Ј. Стојимировића и његове колекције као културног феномена. Задржавајући пажњу на чињеницама и добро уоченим појединостима, Снежана Цветковић је приступила Оставштини Милана Јовановића Стојимировића као јединственој целини. Не одвајајући личност колекционара од његових збирки, она је отворила могућност да се предмети Стојимировићевих колекција не посматрају само у њиховом актуелном музеолошком окружењу, одвојеном од друштвене стварности у којој су настали, већ да се сагледају као целина која се може разумети у контексту времена у којој је формирана. Снежана Цветковић је показала да, управо на овакав начин сагледана, оставштина Милана Стојимировића далеко надилази локални значај. Она представља једну од репрезентативнијих уметничко-историјских целина у нашој средини и као таква заслужује да заузме важно место нашој културној историји.

Након окончања Другог светског рата реваншизам нових власти према Милану Стојимировићу као истакнутом појединцу и угледном јавном раднику је имао за последицу његову потпуну маргинализацију и систематско заборављање. Његова рехабилитација и увођење у званично јавно сећање је започело 2000. године у самом Смедереву, када је у локалном недељнику *Смедеревска седмица* излазио фељтон „Знаменити Смедеревац – Милан Јовановић Стојимировић“. Том приликом Снежана Цветковић је као кустос Музеја у Смедереву објавила низ текстова о оставштини овог колекционара. Две године потом, смедеревске установе културе – Музеј у Смедереву, Народна библиотека и Историјски архив – заједно приређују изложбу „Уздарје Милану Јовановићу Стојимировићу“.

КАТАРИНА МИТРОВИЋ

То је био пионирски покушај да се публици представе највреднији експонати из богатих Стојимировићевих колекција. Следеће, 2003. године, на згради Музеја је постављен бронзани медаљон са ликом М. Ј. Стојимировића, као човека заслужног за оснивање и састав збирки овог музеја. Снежана Цветковић је овим каталогом значајно допринела разумевању његове улоге у предратној култури Србије и Југославије, па се он може сматрати и као завршна фаза у коначној рехабилитацији и заслуженој и стручној ревалоризацији личности Милана Стојимировића.

Белешка о аутору:

Мр Катарина Митровић, кустос
Историјски музеј Србије

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

93/94

СМЕДЕРЕВСКИ зборник / за издавача
Татјана Гачпар. – 2006, бр. 1 – . –
Смедерево (Омладинска 4) : Музеј у Смедереву, 2006 –
(Смедерево : New press). – 24 цм

ISSN 1452-7111 = Смедеревски зборник
COBISS.SR-ID 136142860